

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра кримінального права та процесу

КУРСОВА РОБОТА

З дисципліни «Кримінальний процес»

НА ТЕМУ:

«Особи, які відіграють допоміжну роль у кримінальному процесі»

Студентки 3 курсу групи ПР-32
Напряму підготовки «Правознавство»
Думка С. М.

Керівник:
К. ю. н., доц. Рогатинська Н.З.

Національна шкала _____
Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

Члени комісії _____
(підпис)

(підпис)

(підпис)

Тернопіль 2016

ЗМІСТ

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	8
1.1. Поняття та характерні ознаки учасників кримінального процесу.....	8
1.2. Класифікація учасників кримінального провадження та їх характеристика.....	10
Висновки до першого розділу.....	14
РОЗДІЛ 2 ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ДОПОМІЖНУ РОЛЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	15
2.1. Експерт як учасник кримінального провадження.....	15
2.2. Спеціаліст: поняття, права, обов'язки та роль у кримінальному провадженні.....	20
2.3. Допоміжна роль перекладача у кримінальному процесі.....	23
2.4. Свідок як особа, що здійснює допоміжну роль у кримінальному провадженні.....	25
2.5. Роль секретаря судового засідання у кримінальному процесі....	28
2.6. Судовий розпорядник: специфіка діяльності та роль у кримінальному судочинстві.....	30
2.7. Заявник та понятий як особи, що здійснюють допоміжну роль у кримінальному процесі.....	32
Висновки до другого розділу.....	34
ВИСНОВКИ.....	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	37

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

ЗУ – Закон України

КК – Кримінальний кодекс України

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс України

КУ – Конституція України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

ОВС – орган(и) внутрішніх справ

ВСТУП

Конституція України (КУ) проголошує Україну демократичною, соціальною та правовою державою [1, с. 1]. Таким рисам повинна відповідати справді розвинена країна, в якій найперше досконалою є система правосуддя. Дана система складається з судів загальної юрисдикції та Конституційного Суду України. До судів загальної юрисдикції входять загальні та спеціальні суди.

Як відомо, наша держава в умовах сьогодення стоїть на стежці підписання асоціації з Європейським Союзом, держави-учасниці якого віддають велику перевагу забезпеченню та захисту прав людини. Загалом права людини є найважливішим інститутом, який повинна розвивати держава, адже вона покликана відстоювати інтереси кожного громадянина, відповідно, кожна людина зацікавлена в дотриманні та непосяганні на свої права. Саме суд є тим місцем, де кожен може відстояти свої права.

В кожному суді, незалежно від юрисдикції чи місця знаходження працюють кваліфіковані працівники: судді, помічники суддів, секретарі, судові розпорядники та інші. Їхнім основним завданням є здійснення неупередженого, повного та обґрунтованого правосуддя. Саме вони відіграють ключову роль у кримінальному процесі. Безперечно, центральною фігурою в кримінальному провадженні є суддя, адже лише він може здійснювати правосуддя, оскільки такими повноваженнями наділені лише судді. Проте, над метою здійснення правосуддя працюють і інші особи. Це ті учасники, які допомагають з'ясувати додаткові відомості, шляхом використання своїх спеціальних знань та навичок, що допоможуть глибше дослідити природу злочину.

Актуальним видається дослідити діяльність осіб, що відіграють допоміжну роль у кримінальному процесі. Адже, в більшості випадків їхня робота є непомітною, а тому неоціненою. Такі учасники кримінального провадження застосовують свої спеціальні знання та навички, а також безпосередньо мають право здійснювати свою діяльність. Також слід

зауважити, що певною мірою саме від діяльності таких осіб залежить рішення суду по справі. Крім цього, це дасть нам змогу глибше дослідити сам процес здійснення правосуддя на кожній стадії.

Над даною темою працювала низка науковців, серед них варто виокремити таких: Гора І. В., Дудич А. В., Мельник С. М., Молдован А. В., Панько Н. А., Рогатинська Н. З., Сенченко Н. М., Стахівський С. М., Тертишник В. М., Удалова Л. Д. та інші.

Метою даної курсової роботи є дослідження правового статусу осіб, які відіграють допоміжну роль у кримінальному процесі, а саме:

- Перекладача;
- Свідка;
- Експерта;
- Спеціаліста.

Дані особи відіграють допоміжну роль, але без неї здійснення правосуддя не буде повним та обґрунтованим.

Для досягнення поставленої мети, необхідно виконати наступні завдання:

- Опрацювання нормативно-правових актів, таких як: Кримінальний процесуальний кодекс України та спеціальні закони, що стосуються даної тематики;
- Дослідження наукових статей, робіт кандидатів юридичних наук, юристів-практиків та інших спеціалістів в даній галузі;
- Порівняння чинних норм законодавства з такими, що втратили чинність щодо осіб, що відіграють допоміжну роль у кримінальному процесі;
- Дослідження реального стану виконання обов'язків та повноважень;
- Дослідження позитивного та негативного аспектів роботи даних осіб;
- Виокремлення думки щодо того, яку саме роль вони відіграють у кримінальному провадженні;

- Встановлення власної думки щодо специфіки діяльності таких осіб;
- Виокремлення шляхів удосконалення роботи вище згаданих осіб;
- Узагальнення опрацьованих даних та винесення висновків.

Об'єктом даної курсової роботи є суспільні відносини, що виникають в сфері здійснення діяльності особами, які відіграють допоміжну роль у кримінальному процесі. Тобто всі ті відносини, пов'язані із залученням таких осіб до кримінального провадження, а також виконання ними обов'язків, покладених на них під час розгляду кримінальної справи.

Предметом праці є правовий статус експерта, спеціаліста, свідка, перекладача, оскільки саме вони відіграють допоміжну роль у кримінальному процесі.

Методологічну основу даної курсової роботи складає система загальнонаукових та спеціально-правових методів. Зокрема, метод аналізу та порівняльно-правовий, що дозволяє дослідити специфіку роботи осіб, що відіграють допоміжну роль у кримінальному процесі та оцінити їхню роль у кримінальному провадженні. Історико-правовий метод дозволяє проаналізувати етапи розвитку відповідних інститутів. Метод юридичного аналізу використаний для усвідомлення змісту норм національних правових актів щодо специфіки діяльності вище згаданих осіб.

Базу дослідження становлять законодавчі акти та наукові праці науковців та юристів-практиків та інші джерела.

Наукова новизна даної курсової роботи полягає в тому, що велика увага як науковців, так і практиків приділяється сторонам кримінального процесу, як учасникам, що відіграють основну роль у кримінальному провадженні, таким чином, менше уваги приділяється та менше досліджуються особи, які відіграють допоміжну роль у кримінальній справі. Варто зауважити, що це є важливим, адже саме такі особи своєю діяльністю в певній мірі забезпечують здійснення повного та обґрунтованого правосуддя. Саме тому дане дослідження є необхідним, адже воно відкриє нові горизонти для даної тематики.

Практичне значення роботи полягає у можливості її використання при подальшому науковому дослідженні специфіки діяльності осіб, що відіграють допоміжну роль у кримінальному процесі. А також у навчальному процесі – при проведенні занять за відповідними темами з навчальних дисциплін «Кримінальне право України», «Кримінальний процес України», «Судові та правоохоронні органи України», «Криміналістика» тощо.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

1.1. Поняття та характерні ознаки учасників кримінального процесу

Учасниками кримінального процесу є державні органи та посадові особи, що ведуть або залучаються до кримінального процесу, вступають у процесуальні правовідносини та набувають при цьому процесуальні права і виконують процесуальні обов'язки.

Особи, які безпосередньо беруть участь у кримінальному процесі, визначаються різними термінами і в законі, і в науці. До таких, наприклад, варто віднести:

- «Учасники кримінального процесу»;
- «Учасники процесу»;
- «Учасники кримінального провадження»;
- «Учасники кримінального процесуального права»;
- «Учасники кримінальної процесуальної діяльності»;
- Та багато інших понять в словосполученні з такими словами, як: «правосуддя», «судочинство» та «провадження».

Усі особи, які вступають у процесуальні правовідносини на будь-якій стадії кримінального провадження та незалежно від обсягу і підстав їхніх прав, обов'язків чи повноважень, або ж від тривалості їх участі у розгляді справи є суб'єктами кримінального процесу. У такі відносини особи залучаються по-різному. Так, наприклад:

- Одні, тому що виникла потреба захисту їхніх прав та законних інтересів;
- Інші вступають у дані відносини у зв'язку з виконанням своїх посадових обов'язків чи повноважень;

- Ще інші залучаються за дорученням чи угодою [2].

Виділимо основні характерні ознаки для усіх учасників кримінального процесу. До таких слід віднести такі:

- Вони беруть участь у процесі на підставах та в порядку, передбачених КПК, за умови, що не має обставин, за яких закон виключає можливість їх участь у процесі;
- Кожен з учасників має чітко визначені права і обов'язки;
- Учасники діють у кримінальному судочинстві у встановленому порядку на підставі та у відповідності до своїх прав та обов'язків;
- Вони обов'язково вступають у процесуальні правовідносини;
- Зобов'язані дотримуватись чинного законодавства, проявляти толерантність та поважати честь і гідність інших учасників процесу;
- Учасники мають право на забезпечення особистої безпеки;
- За невиконання своїх обов'язків або порушення прав інших учасників несуть відповідну відповідальність, передбачену законом [2].

1.2. Класифікація учасників кримінального провадження та їх характеристика

Кримінальне процесуальне законодавство чітко визначає перелік учасників кримінального провадження. Відповідно п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України до таких відносять:

- Сторони кримінального процесу;
- Потерпілий;
- Представник потерпілого;
- Законний представник потерпілого;
- Цивільний позивач;
- Представник цивільного позивача;
- Законний представник цивільного позивача;
- Цивільний відповідач;
- Представник цивільного відповідача;
- Особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну країну (екстрадицію);
- Заявник;
- Свідок;
- Адвокат свідка;
- Понятий;
- Заставадавець;
- Перекладач;
- Експерт;
- Спеціаліст;
- Секретар судового засідання;
- Судовий розпорядник [3].

Існує і інша класифікація. Відповідно до виконуваних функцій та задач, а також відповідно до правового статусу усі учасники кримінального провадження діляться на 4 групи:

1. Органи та посадові особи, які безпосередньо здійснюють кримінальний процес, а також процесуальний нагляд та контроль.

До таких варто віднести:

- Слідчого;
- Керівника органу досудового розслідування;
- Оперативні підрозділи;
- Суд;
- Слідчого суддю;
- Обвинувача;
- Прокурора.

Спільним для них є охорона державних і суспільних інтересів та виконання публічних функцій, спрямованих на реалізацію завдань кримінального провадження.

Вище зазначені органи та посадові особи наділені владно-розпорядчими повноваженнями, крім того вони повинні бути фахівцями своєї справи, незацікавленими у результаті розгляду справи, об'єктивними та неупередженими. У випадку, якщо наявні факти зацікавленості у результаті справи, упередженості чи некомпетентності вище зазначені особи підлягають відведенню від кримінального провадження.

Слідчий суддя, суддя або присяжний не може брати участь в розгляді кримінальної справи якщо він є:

- Заявником;
- Потерпілим;
- Цивільним позивачем;
- Цивільним відповідачем;
- Близьким родичем або членом сім'ї слідчого, прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, заявника, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача.

Також ще підставою для відводу може слугувати те, чи виступав він як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, слідчий, прокурор, захисник або представник у даному кримінальному провадженні.

Ще до таких підстав слід віднести зацікавленість його чи членів його сім'ї в результатах розгляду справи.

Крім цього, відвід може бути застосований за наявності інших обставин, які викликають сумнів у його неупередженості.

Аналогічні за змістом приписи поширюються і на прокурора та слідчого. Проте, слід виокремити такий недолік закону, як відсутність визначень щодо підстав відводу співробітників оперативних підрозділів, які виконують вказівки слідчого чи прокурора.

Але попри те, закон гарантує захист вище зазначеним особам та встановлює відповідальність за втручання та перешкоджання їхній діяльності [4].

2. Особи, що відстоюють самостійні інтереси у кримінальному провадженні. До таких варто віднести:

- Потерпілого;
- Підозрюваного;
- Обвинуваченого;
- Цивільний позивач;
- Цивільний відповідач.

Відповідно для захисту своїх законних інтересів, закон наділяє їх певними процесуальними правами.

3. Особи, що захищають та представляють інтереси третіх осіб. До таких відносять:

- Захисника;
- Представника;
- Представника цивільного позивача;
- Представника цивільного відповідача;

- Представника юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження.

Спільним для них є те, що вони сприяють захисту прав та інтересів осіб, які цього потребують. Згадані особи для виконання цих функцій мають право користуватись визначеним у законі правовим захистом. Вказані учасники кримінального провадження не можуть бути допитані про обставини, що стосуються справи, які стали відомими їм у зв'язку з виконуваною ними функцією захисту чи представництва [4].

4. Особи, які сприяють кримінальному судочинству (особи, що відіграють допоміжну роль у кримінальному провадженні). До таких слід віднести:

- Свідка;
- Заявника;
- Понятих;
- Перекладача;
- Експерта;
- Спеціаліста;
- Секретаря судового засідання;
- Заставадавця;
- Поручителя;
- Судового розпорядника;
- Та інших.

Особливістю цих учасників кримінального процесу є те, що вони сприяють кримінальному судочинству за допомогою виконання обов'язків, покладених на них законом [4].

Висновки до першого розділу:

1. Учасниками кримінально-процесуальної діяльності є всі державні органи, посадові та приватні особи, що ведуть кримінальний процес, або ж залучаються до нього, а також вступають між собою в процесуальні правовідносини, в процесі чого набувають процесуальні права і виконують процесуальні обов'язки.
2. Для усіх учасників кримінального провадження є спільні характерні ознаки.
3. Класифікація учасників кримінального провадження здійснюється на законодавчому рівні, а також поділяється науковцями на 4 окремі групи, кожна з яких має свої особливості, які об'єднують тих учасників, які входять до тієї чи іншої групи.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ДОПОМІЖНУ РОЛЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

2.1. Експерт як учасник кримінального провадження

Експертом є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань [3]. Крім цього, законодавець чітко визначає коло осіб, які не можуть бути експертами. До них відносять осіб, що перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження або потерпілого [3]. Відповідно до визначення поняття «експерт» (п. 1 ст. 69 КПК України) та того, хто не може бути експертом (п. 2 ст. 69 КПК України) необхідно зазначити, що до особи, яка виступає експертом існують певні вимоги, недотримання яких унеможлиблює особу виступати експертом у кримінальному провадженні. Аналізуючи національне законодавство, слід зауважити, що Законом України «Про судову експертизу» чітко визначені вимоги до особи, яка може бути експертом, а саме: судовим експертом може бути фахівець, який має відповідну вищу юридичну освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності [5]. Порівнюючи норми КПК України та ЗУ «Про судову експертизу» щодо визначення та вимог до експерта варто зазначити, що у вище зазначеному законі дана категорія висвітлена більш детально. Загалом це стосується і норми, в якій висвітлено хто не може бути експертом. У даному випадку

законодавець у нормах даного закону доповнює процесуальне законодавство.

Так, судовим експертом не може бути:

- особа, яка визнана в установленому законом порядку недієздатною;
- особа, яка має не зняту або не погашену судимість;
- особа, на яку протягом останнього року накладалось адміністративне стягнення з вчинення корупційного правопорушення або дисциплінарне стягнення у вигляді позбавлення кваліфікації судового експерта [5].

На нашу думку, законодавець чітко визначив коло осіб, які можуть та не можуть бути експертом. Найбільш важливим, ми вважаємо, є те, що таку діяльність не може здійснювати особа, яка притягалась до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення, адже в умовах сьогодення це є актуальним. Ми занадто часто зустрічаємось з проявами корупції на всіх рівнях, починаючи від побутового. Це є однією з основних проблем нашої держави на даний момент. Вважаємо, що саме така норма є кроком до вирішення та подолання цієї проблеми.

З метою повнішого розуміння специфіки діяльності судового експерта, пропонуємо дослідити його права та обов'язки. Порівнюючи норми КПК України та ЗУ «Про судову експертизу», варто зауважити, що права судового експерта частково збігаються, але існують і певні відмінності. Тобто вище згаданий закон доповнює процесуальне законодавство такими нормами:

- подавати скарги на дії особи, у провадженні якої перебуває справа, якщо ці дії порушують права судового експерта (п. 4 ст. 13 Закону);
- проводити на договірних засадах експертні дослідження з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених законом (п. 6 ст. 13 Закону) [5].

В свою чергу КПК України доповнює згаданий вище закон своїми нормами. До таких слід віднести:

- ставити запитання, що стосуються предмета та об'єктів дослідження, особам, які беруть участь у кримінальному провадженні (пп. 5 п. 3 ст. 69 КПК України);

– заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом (пп. 7 п. 3 ст. 69 КПК України) [3].

Досліджуючи норми КПК України та Закону України «Про судову експертизу» щодо прав судового експерта, варто зауважити, що в певній мірі вони збігаються, але водночас і відрізняються. Необхідно зауважити, що саме у законі ширше висвітлені права експерта.

Слід зауважити, що експерт також несе відповідальність за надання неправдивих результатів у висновку судової експертизи. Вище згаданий закон встановлює такі види юридичної відповідальності в такому випадку:

- дисциплінарна;
- матеріальна;
- адміністративна;
- кримінальна [5].

Дисциплінарна відповідальність настає в тому випадку, якщо експерт у результаті дослідження приходять до неправильного висновку внаслідок наукової невідповідності, незначного практичного досвіду, некомпетентності, неухважності, неповноти дослідження, спірних наукових положень, помилкового аналізу тощо [6, с. 133 – 134].

Матеріальна відповідальність застосовується до експерта у разі коли він своїми діями завдав шкоди об'єкту експертизи під час її проведення [6, с. 135].

Щодо адміністративної відповідальності, то вона настає у випадку злісного ухилення від явки до органів досудового розслідування або суду, або ж у виявленні неповаги до суду, що виражається в непокоренні особи розпорядженню головуєчого чи порушенні порядку під час судового засідання [6, с. 134].

Виходячи зі змісту ст. 70 КПК України, за завідомо неправдивий висновок та відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді експерт несе кримінальну відповідальність, передбачену ст.

ст. 384, 385 Кримінального кодексу України. Даний злочин є злочином проти правосуддя [6, с. 133].

Слід зауважити, що важливу роль в кримінальному провадженні відіграє саме висновок експерта, адже він є одним з ключових доказів у справі. Висновок експерта - це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи [3].

Висновок експерта виступає в кримінальному провадженні як доказ. В такому випадку для нього істотним є те, що він:

- є результатом дослідження;
- виходить від особи, яка володіє певними спеціальними знаннями, без використання яких є неможливим таке дослідження;
- складається з додержанням встановленого процесуального порядку;
- спирається на зібрані у справі докази [7].

Варто зауважити, що істотну роль відіграє зміст висновку. Кримінальне процесуальне законодавство визначає, що висновок експерта повинен містити:

- 1) коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта) та на якій підставі була проведена експертиза;
- 2) місце і час проведення експертизи;
- 3) хто був присутній при проведенні експертизи;
- 4) перелік питань, що були поставлені експертові;
- 5) опис отриманих експертом матеріалів та які матеріали були використані експертом;
- 6) докладний опис проведених досліджень, у тому числі методи, застосовані у дослідженні, отримані результати та їх експертна оцінка;
- 7) обґрунтовані відповіді на кожне поставлене питання [3].

Крім цього, слід зазначити, що у висновку повинно бути зазначено, що експерт повідомлений про відповідальність в разі подання завідома неправдивого висновку чи невиконання інших обов'язків. Також вагомим є те, що висновок підписується експертом, який проводив судову експертизу.

Ми вважаємо, що законодавець чітко визначив структуру висновку експерта, що унеможлиблює відхилення від неї, тобто якщо експерт не дотримається визначеного змісту, то його висновок не буде належним і не прийматиметься судом до уваги. Крім того, в такому випадку експерт притягатиметься до відповідальності.

На нашу думку, роль висновку експерта полягає в тому, що він унеможлиблює прийняття необґрунтованого рішення суддею, прокурором чи слідчим.

2.2. Спеціаліст: поняття, права, обов'язки та роль у кримінальному провадженні

Спеціалістом є особа, що володіє науковими технічними та іншими спеціальними знаннями і навичками і яка за викликом слідчого, суду надає їм необхідну допомогу у проведенні й оформленні слідчих і судових дій [8, с. 96].

Закон передбачає декілька способів залучення спеціаліста до справи, а саме:

- Довільний;
- Необов'язковий;
- Обов'язковий.

Законодавство не передбачає обмежень для кола слідчих та судових дій, для участі у провадженні яких може залучатись спеціаліст. Слідчий та суд викликають спеціаліста на свій розсуд, тобто лише тоді коли вони вважають, що в тому чи іншому випадку необхідні спеціальні знання та навички.

Проте існують випадки, коли участь спеціаліста є обов'язковою. До таких відносять такі випадки:

- При зовнішньому огляді трупа і судово-медичному освідуванні особи обов'язкова участь судово-медичного експерта або лікаря (ч. 1 с. 192, ч. 2 ст. 193 КПК України);
- При ексгумації трупа – обов'язкова присутність судово-медичного експерта (ч. 2 ст. 192 КПК України);
- При допиті неповнолітнього свідка віком до 14 років, а за розсудом слідчого – до 16 років, обов'язкова участь педагога, а при необхідності лікаря (ч. 1 ст. 168, ч. 1 ст. 307 КПК України);
- Якщо неповнолітній не досяг 16 років або визнаний розумово відсталим, при висуненні йому обвинувачення та його допиті за

розсудом слідчого чи прокурора або за клопотанням захисника можуть бути присутні педагог або лікар (ч. 2 ст. 438 КПК) [8, с. 97].

Кримінальне процесуальне законодавство (ч. 1 і 4 ст. 128 КПК) висуває до осіб, які викликаються як спеціалісти такі вимоги:

1. Дана особа не повинна бути зацікавлена у результатах розгляду справи;
2. Спеціаліст повинен бути компетентним, тобто повинен мати необхідні спеціальні знання і навички.

Чинний КПК України встановлює чіткий перелік прав та обов'язків спеціаліста. Розглянемо перелік прав, які належать спеціалісту:

- З дозволу слідчого звертатись із запитаннями до осіб, які беруть участь у проведенні слідчої дії;
- Робити заяви, які пов'язані з виявленням, закріпленням і вилученням доказів;
- Ознайомлюватись із протоколом слідчої дії;
- Підписувати протокол;
- Право на відшкодування витрат, пов'язаних з явкою за викликом в органи дізнання, до слідчого, прокурора та в суд;
- Право на зберігання середнього заробітку за місцем роботи за час, витрачений ним на явку за викликом;
- Право на винагороду за виконання своїх обов'язків, якщо виконання дорученої роботи не входить в обов'язок по службі;
- Право на забезпечення безпеки за наявності відповідних підстав [8, с. 97].

Що ж до обов'язків, то згідно кримінального процесуального законодавства, спеціаліст зобов'язаний:

- З'являтись за викликом слідчого чи судді;
- Брати участь у проведенні слідчих дій, використовуючи свої спеціальні знання та навички для допомоги слідчому у виявленні, закріпленні та вилученні доказів;

- Звертати увагу слідчого на обставини, які пов'язані з виявленням та закріпленням доказів;
- Давати пояснення з приводу спеціальних питань, які виникають у процесі проведення слідчих дій [8, с. 97 – 98].

Існує чотири форми реалізації спеціалістом своїх знань, а саме:

1. Безпосередня практична діяльність, яка полягає у підготовці, організації та проведенні слідчих дій, а також у виявленні, закріпленні, вилученні доказів, зразків об'єктів експертного дослідження, а в разі необхідності в їх огляді та дослідженні.
2. Методична, яка стосується питань науково-практичних прийомів та методів організації і проведення слідчих дій, виявлення та роботи з доказами по справі.
3. Технічна, що полягає у використанні науково-технічних засобів у процесі проведення слідчих дій, виявлення, закріплення, вилучення, огляду та дослідження речових доказів.
4. Консультативна, що виражається в усних роз'ясненнях, довідках із спеціальних питань, що можуть виникнути або ж виникають при підготовці, проведенні слідчих дій, роботі з доказами та процесуальному оформленні їх результатів.

Аналізуючи все вище сказане, варто зазначити, що спеціаліст відіграє вагомий роль у кримінальному провадженні, адже за допомогою застосування його спеціальних знань та навичок можливо більш ґрунтовно дослідити ті чи інші питання, що виникають під час здійснення досудового розслідування. А це в даному випадку впливатиме безпосередньо на результат розгляду справи у суді.

2.3. Допоміжна роль перекладача у кримінальному процесі

Перекладач – це викликана слідчим, особою, яка провадить дізнання, суддею чи судом особа, яка вільно володіє мовою, якою ведеться судочинство, а також рідною чи іншою мовою, якою володіють особи, які залучаються до участі в кримінальному процесі, і усно перекладає з однієї мови на іншу, а також робить письмовий переклад процесуальних документів, що підлягають врученню обвинуваченому, підсудному, який не володіє мовою судочинства, на його рідну мову або іншу мову, якою він володіє [8, с. 91].

Чинний КПК не закріплює прав перекладача, крім права на забезпечення безпеки в разі виникнення відповідних підстав. Проте як учасник слідчих дій, перекладач має такі ж права, як і поняті. Так, перекладач має право:

1. Робити зауваження з приводу проведення слідчих дій, що повинні бути внесені в протокол;
2. На відшкодування витрат, пов'язаних із явкою за викликом до органів дізнання, слідчого, прокурора, судді, суду;
3. На зберігання середньомісячного заробітку за місцем роботи за час, витрачений у зв'язку з явкою до суду;
4. На винагороду за виконання дорученої роботи, якщо вона не входить до його обов'язку по службі.

Відповідно, перекладач зобов'язаний:

1. З'явитись за викликом особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора, судді, суду;
2. Зробити повно й точно доручений йому переклад;
3. Не розголошувати без дозволу слідчого дані досудового слідства;
4. Не втручатись в діяльність слідчого чи суду і не давати будь-яку оцінку показанням окремих осіб, повідомлення яких він перекладає;
5. Дотримуватись порядку судового розгляду [8, с. 92].

Перекладач несе адміністративну відповідальність за ст. 185 КУпАП за злісне ухилення від явки до суду.

Слідчі органи, суддя і суд повинні роз'яснити перекладачу його права і обов'язки та попередити прокримінальну відповідальність за відмову виконати обов'язки перекладача (ст. 385 КК) і за відомо неправильний переклад (ст. 384 КК), про що з нього береться підписка (ч. 3 ст. 128 КПК).

2.4. Свідок як особа, що здійснює допоміжну роль у кримінальному провадженні

Свідок є учасником кримінального процесу, якому відомі які-небудь обставини справи і не має обставин, які були б перешкодою для його допиту.

Будь-який громадянин України, незалежно від його становища, який став свідком події, що розслідується може бути допитаний як свідок. Кримінальне процесуальне законодавство не встановлює обмежень щодо віку свідка. Проте існують окремі правила допиту неповнолітнього свідка віком до 14 років, а за розсудом слідчого – до 16 років, які полягають в тому, що при такому допиті обов'язково повинен бути присутній педагог, а при необхідності – лікар, батьки чи інші законні представники неповнолітнього. Норми КПК забороняють отримувати показання від свідків шляхом застосування до них насильства, погроз чи інших незаконних заходів.

Свідку належать наступні права:

- Давати показання рідною мовою або іншою мовою, якою він вільно володіє, і користуватись допомогою перекладача;
- Заявляти відвід перекладачу;
- Знати, у зв'язку з чим і в якій справі він допитується;
- Власноручно викладати свої показання в протоколі допиту;
- Користуватись нотатками і документами при дачі показань у тих випадках, коли показання стосуються будь-яких розрахунків чи інших даних, які йому важко тримати в пам'яті;
- Відмовитись давати показання щодо себе, членів сім'ї та близьких родичів;
- Ознайомитись з протоколом допиту і клопотати про внесення до нього змін, доповнень і зауважень, власноруч робити такі доповнення і зауваження;
- Подавати скарги прокурору на дії дізнавача і слідчого;

- Одержувати відшкодування витрат, пов'язаних з викликом для дачі показань;
- На забезпечення підстав, у зв'язку з наявністю відповідних підстав.

КПК встановлює всього лише два обов'язки для свідка, а саме:

- З'являтися за викликом в зазначені місце і час;
- Давати правдиві показання про відомі свідку обставини справи.

У випадку, якщо свідок не з'явиться без поважних на те причин, орган дізнання, слідчий, прокурор чи суд мають право застосувати до нього привід через ОВС у порядку, передбаченому ст.ст. 135 і 136 КПК України.

За дачу завідомо неправдивих показань свідок несе кримінальну відповідальність (ст. 384 КК).

Кримінальне процесуальне законодавство закріплює перелік осіб, які не можуть виступати свідками. До таких відносяться:

- Адвокати та інші фахівці у галузі права, які за законом мають право на надання правової допомоги;
- Захисник підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, представник потерпілого, позивача, відповідача;
- Особи, які згідно з висновком судово-психіатричної чи судово-медичної експертизи через свої фізичні або психічні вади не можуть правильно сприймати факти, що мають доказове значення, і давати показання про них;
- Свідок, який дає показання під псевдонімом (щодо дійсних даних про його особу);
- Особа, яка має відомості про дійсні дані про свідка, який дає показання під псевдонімом.

Існує також перелік осіб, які мають право відмовитись давати показання як свідки. Відповідно, це:

- Члени сім'ї, близькі родичі, усиновлені, усиновителі підозрюваного, обвинуваченого, підсудного;

- Особа, яка своїми показаннями викривала б себе, членів сім'ї, близьких родичів, усиновленого, усиновленого, усиновителя у вчиненні злочину.

Варто зазначити, що особи, які мають право дипломатичної недоторканості, а також працівники дипломатичних представництв – без згоди дипломатичного представника, не можуть бути допитані як свідки [8, с. 95 – 96].

Слід зауважити, що свідок є одним з ключових учасників кримінального процесу. Таким чином, свідок відіграє вагомую роль у кримінальному провадженні, адже повідомляє додаткові відомості, відомі йому з певних обставин, які сприятимуть здійсненню повного та обґрунтованого правосуддя.

2.5. Роль секретаря судового засідання у кримінальному процесі

Секретарем судового засідання є посадова особа суду, яка бере участь у розгляді справи в суді першої, апеляційної та касаційної інстанції і яка веде протокол.

За дорученням судді секретар:

- здійснює підготовку справи до розгляду її в судовому засіданні;
- повідомляє учасників процесу про час і місце судового розгляду;
- перевіряє перед відкриттям судового засідання явку до суду викликаних осіб, з'ясовує причини неявки і доповідає про це головуючому;
- веде протокол судового засідання і виконує інші доручення головуючого, пов'язані з підготовкою і проведенням судового розгляду справи.

Ці дії секретаря судового засідання у законі не закріплені.

Законодавство передбачає такі повноваження секретаря судового засідання:

- здійснення судових викликів і повідомлень;
- перевірка наявності та з'ясування причин відсутності осіб, що були викликані до суду, і доповідання про це головуючому;
- забезпечення контролю за повним фіксуванням судового засідання технічними засобами;
- ведення журналу судового засідання;
- оформлення матеріалів кримінального провадження в суді;
- виконання інших доручень головуючого в судовому засіданні [3].

Крім того, секретар судового засідання підшиває до справи в хронологічному порядку документи, додані до справи в ході судового розгляду (у порядку їх надходження). Також секретар робить запис про результати розгляду справи та дату виготовлення протоколу судового засідання (якщо він складався) у журналі розгляду судових справ і матеріалів

суддею та в обліково-статистичній картці. Слід зазначити, що секретар виписує виконавчі листи у справах, рішення в яких підлягає негайному виконанню. Дана особа після здійснення необхідних дій щодо оформлення завершеної розглядом справи передає справу в канцелярію на зберігання, але не пізніше наступного дня після виготовлення протоколу судового засідання.

Аналізуючи все вище сказане, варто зазначити, що роль секретаря судового засідання полягає у виконанні його посадових обов'язків, які спрямовані на фіксацію кримінального процесу, що в свою чергу гарантує здійснення повного, обґрунтованого та неупередженого судочинства.

2.6. Судовий розпорядник: специфіка діяльності та роль у кримінальному судочинстві

Судовий розпорядник – це учасник кримінального процесу, на якого покладається організаційно-технічне забезпечення судового провадження.

Судовий розпорядник вирішує питання, які стосуються організації та проведення конкретного судового засідання, порядок вирішення яких законодавчо не закріплюється.

Слід зауважити, що судовий розпорядник є працівником суду, до обов'язків якого входять:

- забезпечення готовності зали судового засідання або ж іншого приміщення у разі проведення виїзного засідання чи необхідності проведення відеоконференції;
- визначення певної кількості осіб, які можуть бути присутні у залі судового засідання;
- оголошення про вхід та вихід суду із зали судового засідання, під час якого судовий розпорядник пропонує всім встати [3].

З метою забезпечення порядку в залі судового засідання судовий розпорядник:

- Взаємодіє із органами внутрішніх справ (ОВС) з питань підтримання громадського порядку в приміщенні суду та в залі судового засідання;
- Взаємодіє з ОВС з питань забезпечення безпеки учасників кримінального провадження;
- Координує дії з підрозділами конвойної служби щодо своєчасної доставки в суд обвинувачених (підсудних) і затриманих осіб;
- Інформує головуєчого про затримку доставки до суду зазначених осіб [3].

Варто зазначити, що вказівки судового розпорядника є обов'язковими не лише для учасників судового процесу, але і для всіх присутніх в залі.

Слід зауважити, що відвід судового розпорядника кримінальним процесуальним законодавством не передбачений. Проте, згідно загальних засад кримінального процесу, стає очевидним, що виконуючи функції працівника суду, він не може виконувати функції представника, оскільки в такому випадку таке судове засідання буде необ'єктивним та упередженим.

2.7. Понятий як особа, що здійснюють допоміжну роль у кримінальному процесі

Понятим є не зацікавлена ц справі особа, що на запрошення особи, яка здійснює дізнання, чи слідчого присутня при провадженні передбачених КПК України слідчих дій і своїм підписом засвідчує відповідність записів у протоколі виконаним діям (ст. 127 КПК) [3].

Обов'язковою є присутність двох понятих при здійсненні:

- Обшуку;
- Виїмки;
- Огляду;
- Пред'явленні осіб і предметів для впізнання;
- Відтворенні обстановки і обставин події;
- Опису майна.

Понятими не можуть бути:

- Потерпілий;
- Родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого;
- Працівники органів дізнання і досудового слідства.

КПК України визначає права та обов'язки понятих. Так, поняті мають право:

- Робити зауваження з приводу проведення слідчих дій, які мають бути занесенні в протокол;
- На відшкодування витрат і виплату винагороди у зв'язку з викликом для участі в слідчих діях;
- На забезпечення безпеки, в разі наявності відповідних підстав.

Варто зауважити, що поняті зобов'язані:

- Бути присутніми під час проведення слідчих дій;
- Після закінчення слідчих дій завірити своїм підписом факт, зміст і результати слідчих дій, в протоколі [8, с. 93].

У протоколі слідчої дії повинна бути вказана точна адреса понятих, адже в разі необхідності вони можуть бути викликані як свідки для допиту про обставини проведеної в їх присутності слідчої дії.

Роль понятих полягає в тому, що вони здійсненням своїх обов'язків забезпечують неупереджене та об'єктивне здійснення слідчих дій, адже вони не є зацікавленими в результаті особами.

Висновки до другого розділу:

1. Особами, які відіграють допоміжну роль у кримінальному процесі є: експерт, спеціаліст, перекладач, свідок, секретар судового засідання, судовий розпорядник та понятий.
2. Права та обов'язки осіб, що відіграють допоміжну роль у кримінальному процесі чітко визначені і закріплені в нормах кримінального процесуального законодавства та у нормах спеціальних законів.
3. За порушення своїх обов'язків дані особи несуть юридичну відповідальність, а саме: кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та матеріальну.
4. Існують певні обмеження для вище згаданих осіб. Наприклад, не розголошувати відомості, які стали відомі під час здійснення тої чи іншої слідчої дії.
5. Кожен з таких осіб повинні неухильно дотримуватись норм та приписів чинного законодавства, про які вони повинні бути повідомленні заздалегідь слідчим, прокурором, суддею, а також неухильно виконувати вказівки слідчого, прокурора та суду.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи все вище зазначене, варто зауважити, що серед учасників кримінального процесу є ті, які відіграють провідну та допоміжну роль. Але тим не менше, кожен з них вносить свою лепту в забезпечення здійснення повного, обґрунтованого та неупередженого правосуддя.

Основну роль у кримінальному провадженні відіграють ті учасники, права і законні інтереси яких захищаються в даному провадженні, а також їхні представники та суд, оскільки саме він приймає рішення по справі.

Допоміжну роль відіграють ті особи, які можуть повідомити, вивчити чи дослідити додаткові відомості чи обставини, які можуть стати ключовими при винесенні судом рішення. До таких осіб відносяться: експерт, спеціаліст, перекладач, свідок, секретар судового засідання, судовий розпорядник та понятий. Кожен з них виконує свої обов'язки, які визначені КПК та іншими законами чи підзаконними актами. Крім того, їм гарантується ряд прав, які забезпечуються та гарантуються державою в особі відповідних органів державної влади.

Також варто зазначити, що для кожної з вище зазначених осіб встановлюються певні обмеження. Так, спеціалістом може бути лише та особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками в відповідній сфері життєдіяльності.

За невиконання своїх обов'язків особи, що відіграють допоміжну роль у кримінальному процесі, несуть юридичну відповідальність (кримінальну, адміністративну, матеріальну, дисциплінарну).

Роль кожного з таких осіб важко недооцінити, адже в процесі здійснення своїх обов'язків вони забезпечують здійснення повного, обґрунтованого та неупередженого правосуддя, що є одним із завдань кримінального процесу.

Отож, підводячи підсумок, в результаті написання курсової роботи було здійснено наступні положення:

- Опрацьовано норми нормативно-правових актів, таких як: Кримінальний процесуальний кодекс України та спеціальних законів, що стосуються даної тематики;
- Досліджено наукові статті, роботи кандидатів юридичних наук, юристів-практиків та інших спеціалістів в даній галузі;
- Порівняно чинні норми законодавства з такими, що втратили чинність щодо осіб, що відіграють допоміжну роль у кримінальному процесі;
- Досліджено реальний стан виконання обов'язків та повноважень;
- Досліджено позитивні та негативні аспекти роботи даних осіб;
- Виокремлено думку щодо того, яку саме роль вони відіграють у кримінальному провадженні;
- Встановлено власну думку щодо специфіки діяльності таких осіб;
- Узагальнено опрацьовані дані та винесено певний ряд висновків.

Результати даної курсової роботи можуть бути застосовані при подальшому науковому дослідженні проблеми запобігання злочинів. А також у навчальному процесі – при проведенні занять за відповідними темами з навчальних дисциплін «Кримінальне право України», «Кримінальний процес України», «Судові та правоохоронні органи України», «Криміналістика» тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – с. 141.
2. Учасники кримінального процесу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://pidruchniki.com/1263111359223/pravo/uchasniki_kriminalnogo_protsesu.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. – С.:ТОВ «ВВП Нотіс», 2013 – 292 с. ISBN 978-617-624-047-1
4. Учасники кримінального провадження [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://pidruchniki.com/1944080355938/pravo/uchasniki_kriminalnogo_provadzhennya.
5. Закон України «Про судову експертизу» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
6. Дудич А. В. Відповідальність експерта у кримінальному провадженні України / А. В. Дудич. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – №30. – С. 132 – 136.
7. Рогатинська Н. З. Значення висновку експерта як джерела доказів у кримінальному процесі України [Електронний ресурс] / Н. З. Рогатинська – Режим доступу до ресурсу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/dip/2009_46/8-6.pdf.
8. Удалова Л. Д. Кримінальний процес України: загальна частина / Л. Д. Удалова. – Київ. – 152 с.